

Forrásadottságok

A levéltári források mértéke a Vitézi Rend esetében igen szerény, mivel az Országos Vitézi Szék iratanyagának tekintélyes része Budapest ostromakor megsemmisült.¹ Egy másik jelentős dokumentum mennyiséget pedig, vitéz Benkő Béla vezérőrnagy irányítása alatt nyugatra szállítottak, ahol nyoma veszett az iratoknak.² A központi akták megsemmisüléséből és eltűnéséből adódóan a vitézavatások feltételezhető névsorai megsemmisültek. Ebből következik, hogy az 1921-ben avatott vitézek névsorát csak rekonstruálni lehet, a fennmaradt iratok, korabeli „vitézi” kiadványok és a kortárs sajtó segítségével.

A korabeli sajtó esetében számos országos és vármegyei terjesztésű lap hírt adott az 1921-es ünnepélyes vitézavatásról, azonban csak kevés közölt teljes (a lap által annak gondolt) vagy részleges névsorokat. A névsor összeállításának szempontjából a legfontosabb korabeli sajtótermékek a *Magyarság*, az *Uj Barázda*, a *Pesti Hirlap*, *Az Est* és a *Budapesti Közlöny* volt. Ezek közül a *Budapesti Közlöny* kivételével mindegyik közölt névsort már 1921-ben, míg a *Budapesti Közlöny* csak 1925-ben. A lapokban napvilágot látott listák közös ismérve, hogy egyik sem teljes, illetve számos hiba tapasztalható bennük. Az 1921-es névsor kapcsán a személyenkénti legtöbb információt a *Budapesti Közlöny* tartalmazza, azonban mivel csak évekkel később közli a neveket, az 1925-re a Vitézi Rendből kilépett és kizárt személyek nevét már nem tüntették fel. A többi lap esetében nem felderíthető okokból, de néhány nevet kihagytak, illetve egy-két személy nevét rosszul közölték.³

A korabeli kiadványok közül elsődlegesen a vitézek neveit és adatait tartalmazó, a Vitézi Rend által kiadott könyvek, illetve a királydaróczi Daróczy Zoltán által, a *Magyar Katonai Közlöny*ben publikált írása a leglényegesebbek. A „vitézi” kiadványok közül az 1927-es és 1928-as *Vitézek évkönyve*, az 1931-es *A tízéves Vitézi Rend 1921–1931* és az 1939-es *Vitézek Albuma* használható az adatoknál, mint elsődleges forrás lehetőségek. Azonban e kiadványok esetében is nagy az adathiány és a pontatlanság, így csak fokozott óvatossággal használhatóak.

Az első ünnepélyes vitézavatáshoz vezető út

A Vitézi Rend alapítójának vitéz nagybányai Horthy Miklós tekinthető, aki egyben a Vitézi Rend első főkapitánya is volt.⁴ A Vitézi Rend „hivatalos” álláspontja alapján Horthy a szegedi

¹ TÁTRAI 2000. 63.

² TÁTRAI 2000. 63.

³ Például vitéz Molnár Endre nevét, hibásan vitéz Molnár Andrásnak közölték.

⁴ NÉGYESY 1999. 163.

időszaka során jutott arra az elhatározásra, hogy alapítani kell egy szervezetet, amely az első világháborúban hőstettet végrehajtott személyeket foglalja magába.⁵ Azonban a Vitézi Rend megalapítására csak az 1920. március 1-én bekövetkezett kormányzóvá választása után volt lehetősége Horthynak, akinek az elképzelését ekkor már széles körben ismerték.⁶

A fentiekből adódóan a Vitézi Rend kiépítése csak 1920. márciusa után indult el.⁷ Az első tárgyalások nagybányai Horthy Jenő országgyűlési képviselő és báró Pap Géza, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége ügyvezető igazgatója között zajlottak le, amely tárgyalások során sikeresen kidolgozták a háborúban érdemeket szerző katonák földhöz juttatásának módját.⁸ A Horthy Jenő és Papp Géza közötti tárgyalások eredménye egy tervezet volt, amely megalapozta a Vitézi Rend alapjait és elővetítette a további tárgyalásokat.⁹

A Horthy Miklós elnöklete alatt 1920. június 21-én rendezett megbeszélésen dr. Börcsök Andor miniszteri osztálytanácsos került felkérésre, hogy a vitézi telkek körül felmerülő kérdéseket tisztázza, illetve megbízták, hogy szövegezze meg a vitézi telekről szóló miniszterelnöki rendeletet.¹⁰ E felkérést követően készült el a 6.650/1920. M.E. számú rendelet, amely a haditelkek (ügynevezett vitézi telkek) alapítását és adományozását tette lehetővé, így letéve a Vitézi Rend jogi alapját.¹¹ A rendeletet még ugyan abban az évben (1920) megerősítésre került, ugyanis az 1920. XXXVI. tc. 77. §-a hatályban fenntartotta.¹²

A törvényi háttér megteremtését a Vitézi Rend első tisztségviselőinek kinevezése követte, amikor 1920. szeptember 25-én gróf Teleki Pál miniszterelnök ellen jegyezte az Országos Vitézi Szék tagjainak kinevezését.¹³ Ekkor az alábbi személyek lettek az Országos Vitézi Szék tagjai (akik később az első nyolc törzskapitány lettek): szandai Sréter István tábornok, nemes Nagy Pál altábornagy, semjénfalvi Siménfalvy Tihamér ezredes, tapolylucskay és külkemezey Bánó Kálmán alezredes, bilkei Lipcsey Márton őrnagy, sepsibaconi Toókos Gyula őrnagy, boldogasszonyfai Igmándy-Hegyessy Géza testőrőrnagy, és nemes Magasházy László százados.¹⁴ További kinevezésben részesültek: dr. Barsy Aladár miniszterelnökségi osztálytanácsos, dr. Szecey József belügyminiszteri miniszteri tanácsos, dr. Mattyasovszky Miklós földművelésügyi miniszteri tanácsos, Tirczka Károly ezredes, dr.

⁵ Vitézek Albuma 1939. 17–18., HELLEBRONTH 1941. 9.

⁶ NÉGYESY 1999. 163., KEREPESZKI 2013. 13.

⁷ NÉGYESY 1999. 163.

⁸ Vitézek Albuma 1939. 18., HELLEBRONTH 1941. 9., NÉGYESY 1999. 164., KEREPESZKI 2013. 14.

⁹ Vitézek Albuma 1999. 18.

¹⁰ Vitézek Albuma 1939. 19., HELLEBRONTH 1941. 9., KEREPESZKI 2013. 14.

¹¹ Vitézek Albuma 1939. 19., NÉGYESY 1999. 164., TURBUCZ 2016. 115.

¹² A Vitézi Rend kis kátéja 1934. 9., TÁTRAJ 1997. 35.

¹³ Vitézek Albuma 1939. 19., HELLEBRONTH 1941. 10., FEKETE 2011. 19–20., KEREPESZKI 2013. 17–18.

¹⁴ DARÓCZY 1921. 592–293., NÉGYESY 1999. 164., FEKETE 2011. 19–20.

Börcsök Andor igazságügyi miniszteri osztálytanácsos, Pap Géza, a Magyar Földhitel Intézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója és gálócsi Gálócsy Zsigmond főhadnagy, aki a Vitézi Rend (első) főszéktartója lett.¹⁵

A kinevezések mellett 1920. szeptember 25-én délután 4-kor a budai királyi Várpalota Mátyás termében Horthy Miklós elnökletével tartotta alakuló ülését az Országos Vitézi Szék.¹⁶ Ennek során került megalkotásra a Vitézi Rend szabályzata, amelyet Horthy még azon a napon ki is adott.¹⁷ A szabályzatban tisztázták a Vitézi Rend felépítését, a felvétel feltételeit, a leendő tagság jogait és felelősségeit, a vármegyei Vitézi Székek jogköreit és az esküszöveget.¹⁸

A Vitézi Rend jelentkezéssel kapcsolatos első hirdetménye a Budapesti Közlöny 1920. december 18-i számában jelent meg, mely közölte a felvétel kritériumait.¹⁹ A felvételi kérelmek elbírálását az Országos Vitézi Szék 1921. március 18-án szabályozta, illetve elkezdte kiválasztani a megfelelő jelentkezőket.²⁰ Az első tisztségviselők, a törzskapitányok 1921. május 22-én tették le a vitézi esküjüket.²¹ Az eskü letételét követte az Országos Vitézi Szék június 25-én tartott ülése, ahol kinevezésre kerültek a törzskapitányok, meghatározásra kerültek a törzsszékek határai²² és megállapították a törzskapitányok feladatköreit, illetve kinevezték az ideiglenes székkapitányokat.²³ A törzskapitányok kinevezésével és a törzsszékek felállításával került megalapításra a Vitézi Rend legnagyobb területi egysége.²⁴ Majd ezt követte az Országos Vitézi Szék 1921. július 14-i és augusztus 12-i ülése, ahol az ideiglenesen kinevezett székkapitányok és a vármegyei Vitézi Székek²⁵ vezetői kapták meg végleges kinevezésüket.²⁶

Felvételi kritériumok és a vitézek csoportosítása

A Vitézi Rend több feltételt is szabott a jelentkezők számára, hogy így válogathassa ki a legalkalmasabb tagokat. A kedvező elbírálás feltétele volt többek között a magyar állampolgárság, a családi és társasági életben való fedhetetlenség, a forradalmak idejéről igazolt

¹⁵ Vitézek Albuma 1939. 19., HELLEBRONTH 1941. 10.

¹⁶ DARÓCZY 1921. 592–593., HELLEBRONTH 1941. 10., FEKETE 2011. 19., KEREPESZKI 2013. 17–18.

¹⁷ Vitézek Albuma 1939. 19., KEREPESZKI 2013. 17–18.

¹⁸ KEREPESZKI 2013. 18.

¹⁹ SZÉCSY et al. 1931. 74., TÁTRAI 1997. 55.

²⁰ Vitézek Albuma 1939. 18.

²¹ Vitézek Albuma 1939. 19., SZÉCSY et al. 1931. 81., TURBUCZ 2016. 116.

²² Ekkor 8 törzsszéket állítottak fel, amely szám 1940-ig nem változott. 1940-ben a Romániától visszakapott területeken további kettő törzsszék került felállításra.

²³ Vitézek Albuma 1939. 19., NÉGYESY 1999. 165.

²⁴ Egy törzsszék területe több vármegyéből állt össze. A törzsszékek területe nem volt állandó, amelyet az mutat, hogy több esetben is változtak a területeik, különböző okokból.

²⁵ Egy vármegyei Vitézi Szék, egy adott vármegye területén működött. A vármegyei Vitézi Székek fennhatósága megegyezett az adott vármegye területével.

²⁶ SZÉCSY et al. 1931. 84–85.

hűség, illetve az első világháborúban kitüntetésekkel igazolt vitézi tettek megléte stb.²⁷ A jelentkezőkkel szemben felállított elvárások közül a legfontosabbnak a kitüntetésekkel való rendelkezés tekinthető. Az 1920-ban meghatározott mérték a legénységi állomány tagjai esetében az Arany Vitézségi Érmét egyszeri, vagy az Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya kétszeres kiérdemlése volt.²⁸ Főtiszteknél legalább a még legénységi állományban szerzett Arany Vitézségi Érme egyszeri, vagy az Arany Vitézségi Érem tisztek számára egyszeri, vagy az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya egyszeri birtoklása volt.²⁹ A törzstisztek és a tábornokok esetében az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjének egyszeri megléte volt, „feltéve, hogy a kitüntetéseket személyes vitézségükkel érdemelték ki.”³⁰

A Vitézi Rendbe a fent említett mérce megugrásával tudtak bekerülni az arra érdemesek. Azonban tisztázni kívánom, hogy voltak olyan személyek, akik nem rendelkeztek a szükséges kitüntetéssel, mégis a Vitézi Rend tagja lehetek. Ennek oka az, hogy a vitézi cím örökölheto volt, így egyes személyek a felmenőjüktől örökölték a Vitézi Rendbe való csatlakozás jogát.³¹ E bekerülési forma mentén alakult ki a vitézek csoportosítási elveinek egyike, miszerint beszélhetünk vitézekről (továbbiakban: érdemszerző) és a várományosokról. Érdemszerzőnek azon Vitézi Rend tagok számítottak, akik az első világháború harcterein kiérdemelték a felvételhez szükséges kitüntetéseket, míg várományosnak azok a személyek minősültek, akik (általában) édesapjuk után örökölték a felvételi jogot.³²

A vitézek társadalmának érdemszerzőkre és várományosokra való bontása mellett még több másik csoportosítás is létezett. A kutatásom esetében a másik fontos elv a vitézek tiszti- és legénységi vitézekre való bontása. Az alábbi csoportosítás esetében az adott vitéz katonai rendfokozata volt, ami számított. Ennek megfelelően, azon vitézeket, akik a katonai pályafutásukat tiszti rendfokozattal fejezték be a tiszti vitézek csoportjába sorolták, míg a katona idejük során, a tiszti rendfokozatot el nem ért személyeket a legénységi vitézek csoportjába sorolták.

Az első ünnepélyes vitézavatás

Az első ünnepélyes vitézavatást 1921. augusztus 21-én rendezték, a budai királyi várpalota várkertjének déli lejtőjén, az üvegház melletti lépcsőzet alján elterülő teraszon.³³ Az avatandók

²⁷ A Vitézi Intézmény kis kátéja 1921. 9–13., A Vitézi Rend kis kátéja 1934. 28–35.

²⁸ A Vitézi Intézmény kis kátéja 1921. 10.

²⁹ A Vitézi Intézmény kis kátéja 1921. 10.

³⁰ A Vitézi Intézmény kis kátéja 1921. 10.

³¹ A Vitézi Rend kis kátéja 1934. 68–71.

³² A Vitézi Rend kis kátéja 1934. 68–71.

³³ SZÉCSY et al. 1931. 86–88., PEKÁR 1927. 160., FEKETE 2011. 32.

a teraszon, szembeforduló sorokban várakoztak, míg a lépcsőzet két íve közötti medence előtt került felállításra a díszemlévény (az úgynevezett „székely ház alá”), ahol a kormányzó és kísérete, illetve a kor előkelőségei helyezkedtek el.³⁴ A hozzátartozók a leendő vitézek által alkotott négyszög körül helyezkedtek el.³⁵

Horthy a kíséretével kilenc órakor érkezett meg a helyszínre és ezt követően elfoglalták helyüket a díszemlévényen.³⁶ A kíséret tagjai voltak többek között gróf Bethlen István miniszterelnök és kormányának miniszterei, illetve az Országos Vitézi Szék tagjai.³⁷ Emellett Horthy mellett foglaltak helyet Habsburg–Lotaringiai József főherceg és fia, Habsburg–Lotaringiai József Ferenc főherceg is.³⁸ Ezen kívül megjelent és a díszemlévényen foglalt helyet Csernoch János bíboros, a többi keresztény egyházak vezetői, a nemzetgyűlés tagjai.³⁹

A kormányzó megérkezését követően vette kezdetét a P. Zadravecz István tábori püspök által celebrált tábori mise.⁴⁰ Zadravecz tábori püspököt Melles Emil görögkeleti esperes követte, majd Rafay Sándor evangélikus püspök és Keresztesi Sámuel református esperes mondták el áldó imáikat.⁴¹ Ezt követően Horthy a főhercegekkel, a miniszterekkel és az Országos Vitézi Szék tagjaival átvonult az avatási emlévényhez, melyen egy asztal volt, melyen rajta volt az eskü-asztalterítő, az eskükönyv, a feszület és egy kehely.⁴² Az avatás kezdetét harsonaszó jelezte, melyet követően Horthy elmondta ünnepi beszédét.⁴³

A beszédet követően vitéz Igmándy-Hegyessy Géza felolvasta az avatandók neveit, ami után vitéz Gálócsy Zsigmond főszéktartó háromszor megkondgatta az avatópallossal.⁴⁴ A főszéktartó ezt követően vitéz Nagy Pálnak, a vitézek főkapitány helyettesének adta át az avatópallost, aki tovább adta Horthynak.⁴⁵ Ezt követően Nagy felolvasta az esküszövegét, melyet az avatandók utána mondtak.⁴⁶ Az eskü letételét követően az avatandók soronként térdre ereszkedtek, ezután Horthy az avatópallossal vitézzé avatta a személyeket.⁴⁷

³⁴ SZÉCSY et al. 1931. 86–88., ANGELOVICS 2014. 15.

³⁵ „A vitézi rendet a véráztatta, felevény magyar földbe ültetem”. Uj Barázda, 1921. augusztus 23. 3., ANGELOVICS 2014. 15.

³⁶ Az első országos vitézavatás. Pesti Napló, 1921. augusztus 23. 5., ANGELOVICS 2014. 15.

³⁷ SZÉCSY et al. 1931. 88., ANGELOVICS 2014. 15.

³⁸ Vitézavatás a Várkertben. Pesti Hírlap, 1921. augusztus 23. 6., SZÉCSY et al. 1931. 88., FEKETE 2011. 32.

³⁹ SZÉCSY et al. 1931. 88., ANGELOVICS 2014. 15.

⁴⁰ Vitézavatás – Hadur nevében. Az Est, 1921. augusztus 23. 3., FEKETE 2011. 32–33.

⁴¹ Vitézek avatása. Magyarország, 1921. augusztus 23. 7., SZÉCSY et al. 1931. 88., FEKETE 2011. 32–33.

⁴² SZÉCSY et al. 1931. 88–90., FEKETE 2011. 32–33., ANGELOVICS 2014. 15–16.

⁴³ DARÓCZY 1921. 593., SZÉCSY et al. 1931. 88–90., FEKETE 2011. 33.

⁴⁴ DARÓCZY 1921. 596., SZÉCSY et al. 1931. 90., FEKETE 2011. 35.

⁴⁵ SZÉCSY et al. 1931. 90., FEKETE 2011. 35.

⁴⁶ SZÉCSY et al. 1931. 90., FEKETE 2011. 35.

⁴⁷ DARÓCZY 1921. 596., FEKETE 2011. 35.

Az ünnepélyes avatást a Himnusz zárta, majd délben, a tiszti kaszinóban egy „vitézi áldomás”-ra került sor.⁴⁸

Mekkora létszámot avattak 1921. augusztus 21-én?

A felavatottak számának kérdése létfontosságú vizsgálatom esetében. Ezért az első feladat a pontos szám megállapítása volt, majd a vitézek adatainak összegyűjtése. Ennek során derült fény arra, hogy nem lehet egy biztos számról értekezni, melynek oka, hogy a korabeli híradások és az eddig született szakirodalmak is más-más adatot közölnek.

A *Magyarság* 67 tiszti vitézt írt név szerint és megemlített 6 legénységi telekadományozást,⁴⁹ az *Uj Barázda* 6 tiszti és 138 legénységi vitézt jegyzett név szerint,⁵⁰ a *Pesti Hirlap* 67 tiszti vitéz nevét tüntette fel,⁵¹ míg *Az Est* 67 tiszti vitézt tudósított név szerint és megemlítette, hogy további 140 legénységi vitéz is avatásra került.⁵² A *Budapesti Közlöny* hasábjain pedig a Vitézi Rend név szerint 60 tiszti és 134 legénységi avatású vitézt, illetve 3 vitézzé nyilvánított legénységi vitézt közölt.⁵³ Külön vitézzé avatott és vitézzé nyilvánított személyekről, csak a *Budapesti Közlöny* írt, amely azért fontos, mivel különbség van a kettő „bekerülési mód” között. Vitézzé avatni csak élő, a helyszínen megjelent személyeket lehetett, míg vitézzé nyilvánítani olyan embereket lehetett, akik a vitézavatás előtt elhunytak.

A korabeli Vitézi Rend gondozásában megjelent kiadványok közül csak az 1928-as *Vitézek évkönyve* közöl külön számadatot, azonban csak a tiszti vitézek esetében, mely szerint 61 fő és 1 hősi halott került avatásra.⁵⁴ A Daróczy pedig tanulmányában 64 tiszti és 138 legénységi avatotról értekezett.⁵⁵ A modern szakirodalomban három féle adattal lehet találkozni. Az egyik számadat 204 vitézről értekezik (61 tiszti és 143 legénységi),⁵⁶ a második 205 főt jegyez (61 tiszt és 144 legénységi),⁵⁷ míg az utolsó 231 személyről számol be (51 tiszti és 180 legénységi).⁵⁸ Jól látható mind a korabeli források, mind a szakirodalom esetében is a pontatlanság és a Vitézi Rendbe való felvétel módjának tisztázásának hiánya.

A vitézeket tiszti és legénységi állományba szükséges sorolni, majd e csoportokon belül meg kell különböztetni az érdemszerzőket, a vitézzé nyilvánítottakat és a várományosokat. A

⁴⁸ SZÉCSY et al. 1931. 91., FEKETE 2011. 35.

⁴⁹ Vitézek avatása. *Magyarság*, 1921. augusztus 23. 7.

⁵⁰ „A vitézi rendet a véráztatta, felevény magyar földbe ültetem”. *Uj Barázda*, 1921. augusztus 23. 3.

⁵¹ Vitézavatás a Várkertben. *Pesti Hirlap*, 1921. augusztus 23. 6.

⁵² Vitézavatás – Hadur nevében. *Az Est*, 1921. augusztus 23. 3.

⁵³ *Budapesti Közlöny*, 1925. március 4. 1–2.

⁵⁴ PEKÁR 1928. 302.

⁵⁵ DARÓCZY 1921. 596–600.

⁵⁶ TÁTRAI 1997. 58., FEKETE 2011. 32.

⁵⁷ KEREPESZKI 2013. 121., ANGELOVICS 2014. 23.

⁵⁸ TÓTH 2022. 14.

kutatás jelenlegi állása és e csoportosítás mentén összesen 207 személyről bizonyítható, hogy 1921. augusztus 21-én vitézzé avatták vagy nyilvánították őket, az alábbi összetételben: 65 tiszti vitéz: 57 érdemszerző, 2 vitézzé nyilvánított (hősi halott) és 6 várományos, illetve 142 legénységi vitéz: 136 érdemszerző, 3 vitézzé nyilvánított (hősi halott) és 3 várományos. Ennek megfelelően a kutatás során 207 személy adatainak vizsgálatát végeztem el.

Társadalmi összetétel

Az első vitézek esetében a születési év, a születési hely, az aktuális lakhely (1921-ben) és a foglalkozás került elemzésre. Sajnos a nagy forráspusztulásból adódóan, az elemzési pontok közül egy esetben se tudtam mind a 207 személy adatát egyszerre vizsgálat alá vetni, így az adatok csak megközelítőnek tekinthetők.

1. táblázat. Az 1921-es ünnepélyes vitézavatáson avatott vitézek születési éveinek megoszlása. (A táblázat a szerző munkája).

Az 1921-ben felavatott vitézek születési évei és az adott évben születettek száma.										
születési év										1858
fő										1
születési év	1860	1861	1862	1863	1864		1866	1867	1868	
fő	1	1	1	1	1		2	2	1	
születési év		1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879
fő		2	2	2	1	2	1	1	2	1
születési év	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889
fő	6	2	6	4	12	6	9	13	18	13
születési év	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
fő	19	20	10	7	11	7	6	5	1	1
születési év			1902							
fő			2							

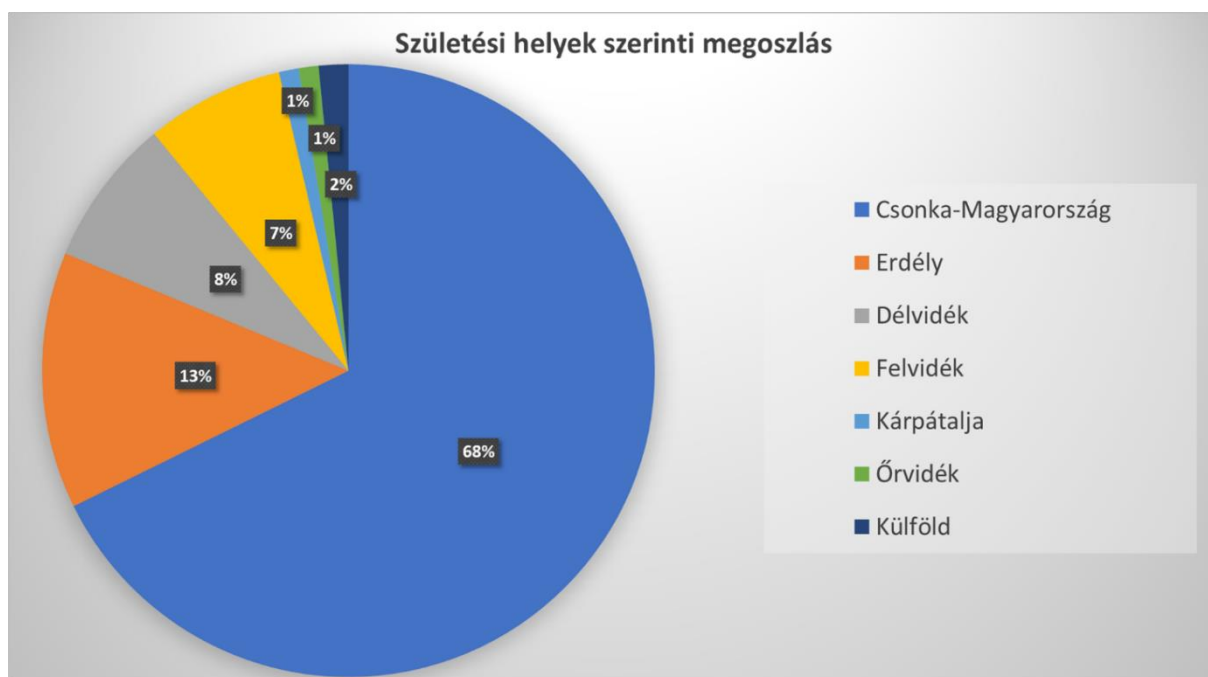
Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Vitézek Albuma 145–400.

A születési idő esetében 203 személy adatával volt lehetőségem dolgozni. Megállapítható volt a vizsgálat során, hogy hat évtized évein oszlanak el az avatottak. Ez azt jelenti, hogy az idősebb- és a fiatalabb generációk is képviseltetve voltak már 1921-ben. A fiatalok részvételének kimutathatósága főképp oda vezethető vissza, hogy már ekkor felavatásra került kilenc várományos is. A születési eloszlásából jól kivehető volt, hogy az

1880-as és 1890-es évek szülöttjei voltak létszámbéli többségben. A megfigyelhető fölénynek az lehetett az oka, hogy ennek a két évtizednek a szülöttjei vették ki a legnagyobb részüket az első világháborúból, ugyanis túlnyomórészt a 80-as és 90-es években született férfiak adták a hadköteles férfiakat. Ez a kiemelkedés is mutatta az érdemszerzők magas létszámát. Az évszámok közül kiemelkedik számok terén az 1887 és 1892 közötti időszak, amikor is a születési számok folyamatosan tíz felett voltak, melyek közül is kicsúcsosodott az 1891-es év, amihez a legtöbb született vitéz volt köthető (20 fő).

1. ábra. Az 1921-es ünnepélyes vitézavatáson avatott vitézek születés helyeinek megoszlása.

(Az ábra a szerző munkája).

Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Vitézek Albuma 145–400.

A születési helyek kapcsán 199 személy adatai voltak elemezhetők. A vizsgálat során kiderült, hogy összesen 169 településhez köthető születés. E települések 46 vármegyében voltak megtalálhatóak, illetve megfigyelhető volt helyszínként még Budapest és három külföldi település is. A születési helyszínek a trianoni békeszerződés árnyékában azt mutatták, hogy az emberek 30% az elcsatolt magyar területeken születtek, vagyis ők bemenekültek a megmaradt Csonka-Magyarországra. Ez a tény határozottan utalt a Magyarország irányába indult menekült hullámokra, melyeket a trianoni döntés eredményezett. Az elcsatolt területek közül is arányaiban kiemelkedett a Romániának juttatott magyar lakta területek, ahol a legnagyobb magyar ajkú lakosság került idegen uralom alá és ahonnan a legmagasabb számú menekült

hullámok érkeztek. Emellett kimutatható volt, hogy mindegyik utódállam területéről érkeztek a Vitézi Rend soraiba. Mindezek mellett kiemelendő, hogy a vitézek túlnyomó többsége Magyarország új államhatárain belül születtek, vagyis az anyaországiak voltak többségben. A három külföldi születésű személy és születés helyszíne az alábbiak szerint alakult: vitéz békési Csanády Frigyes Laibachban (napjainkban: Ljubljana), vitéz Habsburg–Lotaringiai József Ferenc főherceg Brünmben (napjainkban: Brno) és vitéz limanovai Muhr Albert Szarajevóban voltak.

2. táblázat. Az 1921-es ünnepélyes vitézavatáson avatott vitézek lakhely szerintimegoszlása.

(A táblázat a szerző munkája).

Az 1921-ben avatott vitézek lakhely szerinti megoszlása.						
Székesfőváros	Budapest					
vitézek száma	37					
vármegye neve	Fejér	Borsod	Csongrád	Pest-Pilis-Solt-Kiskun	Sopron	Békés
vitézek száma	21	15	14	13	12	9
vármegye neve	Hajdú	Somogy	Vas	Szabolcs	Csanád	Jász-Nagykun-Szolnok
vitézek száma	8	8	6	6	6	5
vármegye neve	Zala	Veszprém	Győr	Esztergom	Heves	Szatmár
vitézek száma	5	4	4	3	3	3
vármegye neve	Bihar	Tolna	Moson	Komárom	Zemplén	Baranya
vitézek száma	3	3	3	2	2	2
vármegye neve	Nógrád	Bács-Bodrog	Abaúj-Torna			
vitézek száma	1	1	1			

Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Vitézek Albuma 145–400.

Az 1921-es lakhelyek esetében 200 személy adata állt rendelkezésre a vizsgálat során. Eloszlás tekintetében 112 településről értekezhetünk, melyek 27 vármegyében oszlottak meg, illetve Budapest. Az avatás évében megfigyelhető lakhelyek fontossága abban rejlik, hogy az ebben az évben avatott tiszti vitézek adták a Vitézi Törzsszékek (csak a törzsszék tartó esetében) és a vármegyei Vitézi Székek megszervezőit és későbbi vezetőit, illetve a legénységi vitézek a vármegyei Vitézi Székek vitézi őrmestereit. Ennek megfelelően a lakhelyek szerinti megoszlás egy nagyjából képet mutat arra vonatkozólag, hogy mely Vitézi Székekben, milyen intenzitással kezdődtek a munkálatok. Fontosnak tartom kiemelni, hogy azért csak nagyjából képről értekezhetünk, mert egyes vitézek nem annak a vármegyei Vitézi Szék területén laktak, amely keretein belül a munkájukat kifejtették. Erre példa vitéz Csukonyi Ferenc, aki Szegeden

élt, azonban Csanád vármegye Vitézi Székének széktartója lett, habár hozzá teendő e példánál, hogy 1924. novemberéig Csanád vármegye Vitézi Székét is Szegedről irányították, hiába volt Makó a hivatalos központja.⁵⁹ A számok tekintetében jól kivehető volt Budapest felül reprezentációja, melyet Fejér vármegye követett. Az adatok tekintetében Budapest és öt vármegye kivételével mindenhol tíz fő alatti létszámról értekezhattünk. Ezek alapján kijelenthető volt, hogy az első vitézavatás nem adott elég tagot a Vitézi Rend teljes körű kiépítéséhez, sőt feltételezhetően több Vitézi Széknél az alapok letétele sem tudott elindulni.

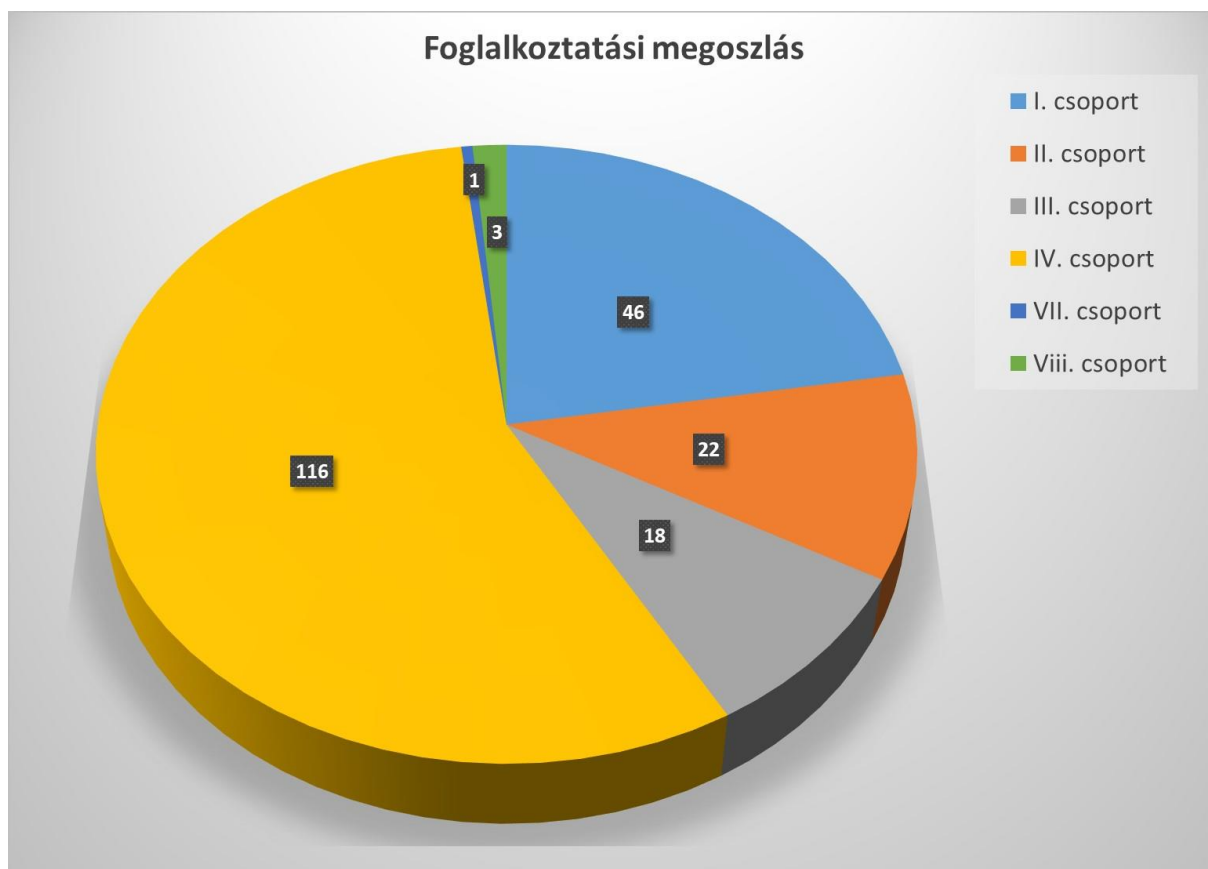
A vitézek hivatásbeli eloszlása tekintetében 206 személy adata volt elemezhető, mely 46 foglalkozás között oszlott meg. Az elemzés során az 1930. évi népszámlálás által felállított csoportosítást alkalmaztam. Ezek alapján az alábbi csoportok kerültek kialakításra: 1. Őstermelés; 2. Bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés; 3. Közszolgálat és szabadfoglalkozások; 4. Véderő; 5. Különböző gazdasági ágakban és váltakozó munkanemeknél alkalmazott és külön meg nem nevezett napszámosok; 6. Nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és magánzók; 7. Házi cselédek; 8. Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak.⁶⁰

A felállított csoportok közül az 5. és a 6. csoport nem volt megfigyelhető. Ez azt jelentette, hogy a Vitézi Rend ekkor avatott tagjai révén még nem képviseltette magát a magyar társadalom minden rétegében. Erősen kiemelkedett a 4. csoport, így a Magyar Királyi Honvédség aktív és nyugállományú tagjai képezték az avatottak többségét. Ebből adódóan a katonai hivatást gyakorló nagyobb arányban képviseltették magukat, mint a civilek, azonban ez az arány feltételezhetően csak az 1921-es ünnepélyes vitézavatás esetében volt így. A második helyen az 1. csoport állt, amely Magyarország mezőgazdasági berendezkedésére volt vissza vezethető, ugyanis Magyarország egy agrár ország volt a korszakban. Emellett fontos kiemelni a 8. csoportban megfigyelhető három személy esetében, hogy mindegyikük még korából adódóan tanuló volt, azaz nem lehetett munkanélküli vitézről értekeznünk.

⁵⁹ TÓTH 2022. 59.

⁶⁰ Az 1930. évi népszámlálás 1935. 1–16.

2. ábra. Az 1921-es ünnepélyes vitézavatáson avatott vitézek foglalkoztatási megoszlása. (Az ábra a szerző munkája).

Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Vitézek Albuma 145–400.

Összegzés

A második világháború során az 1921-es ünnepélyes vitézavatás avatottainak listája megsemmisült, így a névsor csak rekonstruálni lehet a kortárs források segítségével. A korabeli kiadványok és a sajtó, illetve a modern szakirodalom esetében is más-más szám került közlésre a vitézek létszámának esetében, melyek kutatási eredményeim alapján hibásak voltak és jelenlegi tudásunk alapján bizonyítható módon 207 fő került avatásra az első ünnepélyes vitézavatáson.

A nagyfokú forráspusztulásból adódóan nem volt (ezidáig) lehetséges mind a 207 vitéz adatának hiánytalan felderítése, így a vizsgálati eredmények, csak egy megközelítő értéket mutatnak. Az életkori vizsgálat során kimutathatóvá vált, hogy az idős és a fiatal generációk is megtalálhatók voltak, amelyek közül az idősebb, egykori frontharcosokat adó generáció emelkedett ki. A megfigyelhető hat évtized közül kiemelkedett az 1880-as és 90-es, ami abból adódott, hogy e két évtized szülöttei adták elsődlegesen az első világháború során a hadköteles férfi lakosságot.

A születési helyek elterülése során megállapítható volt, hogy az új trianoni határok figyelembevételével, az „anyaország”-ban születettek képezték a többséget, de megfigyelhető volt minden elcsatolt terület, illetve három külföldi helyszínnél is, hogy onnan vitéz származott. Az elcsatolt területekről érkezők kimutathatósága a békeszerződés idején Magyarország irányába induló menekült hullámokra voltak vissza vezethetők, melyek közül kiemelkedett Erdély, ahonnan a legtöbb későbbi vitéz vándorolt be. Az 1921-es lakhely alapján bár csak megközelítő értéket kaptunk, ha a vármegyei Vitézi Székek kiépítését és elindulását tekintjük, azonban így is fontos következtetések voltak levonhatóak. Az egyik az volt, hogy 1921-ben még csak a kiépülés egy újabb lépcsőfoka került megugrásra, azonban érdemi állomány kiépítésre csak az elkövetkező években volt lehetősége a Vitézi Rendnek. Emellett feltételezhetően egyes Vitézi Székek kiépítésének elkezdése volt lehetséges, mivel az ottani létszám ezt nem tette lehetővé.

A foglalkoztatási megoszlás esetében kijelenthető volt, hogy az 5. és a 6. csoport hiánya miatt, a Vitézi Rend 1921-ben még nem tudott megjelenni minden társadalmi rétegben. A katonai hivatás felülreprezentált volt, azonban feltételezhetően ez volt az egyetlen ilyen aránnyal rendelkező ünnepélyes vitézavatás. Megfigyelhető volt az 1. csoport második helye, mely elsősorban a magyar agrár beállítottságra volt vissza vezethető, illetve másodsoron arra, hogy az első világháború kitörését követően az alföldi mezőgazdasági munkások adták a haderő gerincét. Végül nem volt megfigyelhető munkanélküli a vitézek soraiban, mert a 8. csoportba sorolt három személy ekkor még tanuló volt.

Sajtóforrások

Az Est

Budapesti Közlöny

Magyarság

Pesti Hírlap

Pesti Napló

Új Barázda

Elsődleges források

Az 1930. évi népszámlálás. Harmadik rész. A népesség foglalkozása részletesen és a vállalati statisztika. 94. kötet. Budapest, A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1935.

A Vitézi Intézmény kis kátéja. Budapest, Vitézi Szék, 1921.

A Vitézi Rend kis kátéja. 5. kiad. Budapest, Országos Vitézi Szék, 1934. Reprint: Onga, Nemzeti Örökség Kiadó, 2017.

DARÓCZY ZOLTÁN (1921): A vitézi intézmény. *Magyar Katonai Közlöny*, 9. évf. 9. sz. 591–604.

HELLEBRONTH KÁLMÁN (szerk.) (1941): *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. Reprint: Nemzeti Örökség Kiadó, 2013.

PEKÁR GYULA (szerk.) (1927): *Vitézek évkönyve*. I. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, Reprint: Onga, Nemzeti Örökség Kiadó, 2016.

PEKÁR GYULA (szerk.) (1928): *Vitézek évkönyve*. II. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, Reprint: Onga, Nemzeti Örökség Kiadó.

SZÉCSY IMRE – OSZLÁNYI KORNÉL – OSZLÁNYI JÓZSEF – FARKASS JENŐ (szerk.) (1931): *A tízéves Vitézi Rend 1921–1931*. Budapest, Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága. Reprint: Pytheas Kiadó és Nyomda.

Vitézek Albuma. Budapest, 1939.

Felhasznált szakirodalom

ANGELOVICS HELGA (2014): Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. *Első Század*. 13. évf. tavasz. 9–27

FEKETE FERENC (2011): *A Vitéz Rend Története*. Szeged, HK Hermanos Kiadó.

KEREPESZKI RÓBERT (2013): *A Vitézi Rend 1920-1945*. Máriabesnyő, Attraktor.

TÁTRAI SZILÁRD (1997): A Vitézi Rend első évtizedének története. *Hadtörténelmi Közlemények*. 110. évf. 1. sz. 49–83.

TÁTRAI SZILÁRD (2000): A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. *Hadtörténelmi Közlemények*. 113. évf. 1. sz. 35–78.

TURBUCZ DÁVID (2016): *A Horthy-kultusz 1919–1944*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

NÉGYESY LÁSZLÓ (1999): A vitézi rendről. In Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounk – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14*. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 163–194.

TÓTH MARCELL (2022): *Szegedi vitézek, vitéz szegediek*. A Vitézi Rend és Szeged. Szeged, Areión Kulturális Egyesület.